

Cezayir Devrimci Diplomasisi: Bandung Temel Girişimi'nden Yeni Bir Bağlantısızlar Konseptine

BELKACEM IRATNI*

Prof. Dr.
Cezayir Üniversitesi 3

*Prof. Dr. Belkacem Iratni, 1977 yılında Cezayir Üniversitesi Siyaset Bilimi Enstitüsü'nden mezun olmuş ve Warwick Üniversitesi'nden (İngiltere) Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans ve doktora derecesi almıştır. Halen Cezayir Üniversitesi Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Fakültesi'nde Profesör olarak görev yapmaktadır. 2012-2017 yılları arasında bu Fakültenin Dekanı olarak görev yapmıştır. Ayrıca Ocak 2023'ten bu yana Cezayir Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde ders vermektedir. Prof. Dr. Iratni, 1999'dan 2003'e kadar Cezayir Borsası'nın İcra Kurulu Başkanı olarak görev yapmıştır. Nisan-Ağustos 2010 tarihleri arasında Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi (PSC) için uzmanlardan oluşan bir ekibin üyesi olarak çalışmıştır. Ayrıca 1999 yılında BBC Arap Servisi'nde bağımsız danışman olarak çalışmıştır. ABD Fulbright Araştırma Programı, Austin'deki Texas Üniversitesi, 2005-2006; Akdeniz Diyalogu Araştırma Bursu; NATO Savunma Koleji, Roma, Haziran-Ekim, 2007; Amerikan Mağrip Araştırmaları Enstitüsü, CEMAT, Tunus, Ocak 2007 burslarını almıştır. Mağrip Devletlerinin Stratejik Çıkarları üzerine bir kitabı ve Cezayir'in iç ve dış politikaları ile Sahel-Sahra bölgesindeki güvenlik konuları üzerine İngilizce dilinde çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

ORCID: 0009-0007-4747-8836

e-posta: kiratni54@gmail.com

Geliş Tarihi: 10.07.2024

Kabul Tarihi: 01.10.2024

Atf: Iratni, B. (2025). Cezayir Devrimci Diplomasisi: Bandung Temel Girişimi'nden Yeni Bir Bağlantısızlar Konseptine. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi* 6(3), 261-282.

ÖZ

Temmuz 1962'de bağımsızlığını elde ettikten sonra Cezayir, Batı sömürgeciliğinden kurtulmak için özellikle Afrika'daki kurtuluş hareketlerine yardım ederek bağlantısızlık ilkelerini uygulamaya başladı. Cezayir, Bağlantısızlar Hareketi'ne resmi bildirgelerin ve pasif tarafsızlık politikasının ötesinde yeni bir ruh kazandırmaya yöneldi. Böylece Cezayir, bu hareketin uluslararası sorunların çözümüne dahil edilmesi ve Küresel Güney ülkelerinin kendi doğal kaynakları üzerinde kontrol sağlamalarına, ekonominin dışa bağımlılığını azaltmalarına, adil ve daha eşitlikçi bir uluslararası finans sistemi oluşturmalarını sağlayacak bir Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen (NIEO) kurulması için çaba göstermiştir. Bu makale, Cezayir'in bağlantısızlık politikasının Bandung tarihi toplantısından bu yana geçirdiği süreci, güney yarımkürenin siyasi kurtuluşunu sağlama çabalarını ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ilerleme ve refahına zarar verdiği düşünülen dünya ekonomik sisteminin mekanizmalarını değiştirmeye yönelik durmak bilmeyen arayışını inceleyerek analiz etmeye çalışmaktadır. Bandung'da ortaya konan ilkelere türetilen ve Cezayir'in diplomatik davranışlarında açıkça görülen bu devrimci ruh, gerçekten hak ettiği takdiri görmeyi hak etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağlantısızlar Hareketi, Cezayir, devrimci diplomasi, kurtuluş hareketleri, Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen.

The Algerian Revolutionary Diplomacy: From the Bandung Basic Initiation to a New Concept of Non-Alignment

ABSTRACT

Following its independence in July 1962, Algeria commenced the application of non-alignment principles by supporting liberation movements, primarily in Africa, to eradicate Western colonialism. Algeria gradually sought to instill a new ethos in the Non-Alignment Movement, transcending mere formal pronouncements and the politics of passive neutrality. Consequently, it advocated for the integration of this movement in addressing global challenges and urged the formation of a New International Economic Order (NIEO) to enable Global South nations to assert control over their natural resources, reduce economic reliance on foreign entities, and establish a just and equitable international financial system. The article examines the progression of Algeria's non-alignment policy since the Bandung Conference by analyzing its endeavors to attain political liberation for the southern hemisphere and its persistent efforts to reform the global economic system, perceived as harmful to developing nations' economic advancement and well-being. This revolutionary ethos, derived from the principles established at Bandung and evident in Algerian diplomatic conduct, warrants the recognition it truly merits.

Keywords: Algeria, liberation movements, New International Economic Order, nonalignment, revolutionary diplomacy.

Giriş

NİSAN 1955’TE GERÇEKLEŞTİRİLEN BANDUNG Konferansı, ulusal egemenliği elde etmek için güçlü bir uluslararası diplomatik destek arayışına giren Ulusal Kurtuluş Cephesi’nin (FLN) Fransız sömürge egemenliğine karşı öncülük ettiği Cezayir mücadelesini canlandırdı. Ağustos 1956’daki Soummam Kongresi sırasında, savaş zamanı FLN, Bandung Konferansı’nın ruhuna uygun olarak Batı, Doğu Bloku veya diğer uluslarla herhangi bir bağı reddeden ideolojik ve doktriner ilkelerini belirledi. Temmuz 1962’de bağımsızlığını kazanmasının ardından Cezayir, Batı sömürgecilliğini ortadan kaldırmak için başta Afrika’da olmak üzere kurtuluş hareketlerini destekleyerek bağlantısızlık ilkelerini uygulamaya başladı. Cezayir Bağlantısızlık Hareketi’ne, resmi açıklamaları ve pasif tarafsızlık politikasını aşan yeni bir ruh aşılamaya çalıştı.

FLN, savaş sırasında Fransız sömürge yetkililerinin Cezayir devriminin yabancı bir gücün çıkarlarına hizmet ettiği yönündeki suçlamalarına yanıt vermek için Ağustos 1956’da kabul ettiği Soummam Tüzüğü’nde şunu ilan etmiştir: “Cezayir devrimi, temelinde hiçbir ulusal, siyasi ve sosyal çekişme olmayan vatansever bir mücadeledir. Ne Kahire’ye ne Londra’ya ne Moskova’ya ne de Washington’a bağlılık gösterir” (Algerie Presse Service, 2024).

FLN en başından itibaren, gözlemci olarak katıldığı Bandung Konferansının ruhundan hareketle, kurtuluş savaşının bağımsız boyutunu ve bağlantısızlık ideallerine bağlılığını teyit etmiştir. Çinli lider Zhou Enlai, sömürge boyunduruğundan muzdarip olan halklar arasında, o dönemde Fransız sömürgesi altında bulunan Mağrip bölgesi ülkelerini isim isim saymıştır. Bandung Konferansı genel kuruluna hitaben yaptığı doku-

naklı bir konuşma sırasında, “egemenlik altındaki tüm halklar kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahip olmalı ve baskıya maruz kalmamalıdır. Ancak, Tunus, Fas ve Cezayir’de bağımsızlık için mücadele eden insanların şiddetle bastırılmaya devam ettiğini kabul etmek zorundayız” (Quotidien du Peuple, 1955).

Bandung Konferansında FLN delegasyonu, Cezayir halkının sesini Jawaharlal Nehru (Hindistan), Ahmed Sukarno (Endonezya), Cemal Abdünnâsır (Mısır), Josip Broz Tito (Yugoslavya) ve Kwame Nkrumah (Gana) gibi Afro-Asya dünyasının karizmatik liderlerine duyurmak için taktikler sergilemiştir. Örneğin, Bandung’da FLN delegesi olan M’hamed Yazid, Bandung Konferansında FLN’nin varlığını işaret etmek ve katılımcıların dikkatini çekmek için ses sistemi operatörlerine, zaman zaman “FLN delegasyonu üyelerini X numaralı salona gidiniz” gibi duyurular yaptırmıştır (Bereksi 2020). FLN delegasyonunun başkanı Hocine Ait Ahmed, Cezayir delegasyonunun bu konferansa gözlemci taraf olarak katılmasına ve dolayısıyla genel kurula hitap etme veya genel tartışmalara katılma hakkı olmamasına rağmen, Cezayir halkının bağımsızlığı için yankılanan bir savunma yapmayı başarmıştır.

Bandung Konferansı “tüm ulusların toprak bütünlüğünü ve egemenliğini korumayı, tüm ulusların ve ırkların eşitliğini onaylamayı, sömürgeci güçlere karşı ulusal kurtuluş hareketlerini desteklemeyi ve uluslararası ilişkilerde saldırmazlık ve müdahale etmemeyi savunmayı” taahhüt etmiştir. Bu taahhüt Cezayir Kurtuluş Savaşı’nın ruh ve idealleriyle örtüşüyordu, zira ifade edilen ilkeler GPRA’nın dış politikaya ilişkin bildirileri ve Temmuz 1962’de elde edilen uzun ve zorlu bağımsızlık mücadelesi boyunca Cezayir diplomasisinin dayandığı temellerle uyumluydu. Bu savaş, bir buçuk milyon şehit, Tunus ve Fas’ta kötü koşul-

Cezayirli, Tunuslu ve Faslı delegeler Bandung Konferansı'nda
(Fotoğraf: Algeria 360, 2017).

lara maruz kalan yüz binlerce mülteci, ülke içinde yerinden edilmiş iki milyon kişi, çok sayıda yitim ve kamu hizmetleri ile temel altyapının tahrip edilmesiyle sonuçlandı.

Bandung, Cezayir diplomasisinin kaydettiği ilk büyük başarıydı. Birçok Afro-Asya ülkesi Cezayir kurtuluş savaşını destekledi ve özellikle Cezayir sorununun 1957'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu gündemine alınması için çaba gösterdi. Afro-Asya ülkelerinin Cezayir davasına verdiği diplomatik destek, Fransa'nın Kasım 1954'ten bu yana Cezayir'de yaşananların bir kurtuluş savaşı değil, "sadece iç olaylar" olduğunu ve dolayısıyla BM tarafından tartışmaya tabi tutulamayacağı yönündeki iddiasını çürüttü.

FLN Afrika, Asya, Latin Amerika ve İskandinavyadaki çok sayıda ülkeye temsilciler göndererek diplomatik destek, mali yardım ve nihayetinde silah topladı. Eylül 1958'de Cezayir halkını yurt-

dışında temsil etmek ve ulusal davası için destek toplamak üzere Cezayir Cumhuriyeti Geçici Hükümeti'ni (GPRA) kurdu. O dönemde bağımsız olan tüm Arap ülkeleri GPRA'yı tanımakta gecikmezken, Çin'in yanı sıra Kwame Nkrumah'nın Gana'sı ve Ahmed Sekou Touré'nin Ginesi de dahil olmak üzere Afrika ve Asya'daki ilerici ülkeler de GPRA'yı takip etti (Charpentier, 1959).

Bir kurtuluş hareketinin temsilcisi olarak GPRA, 1961 yılında Tunus ve Kazablanka'da yapılan toplantılarda, Mısır, Gana, Gine, Mali ve Fas ile birlikte "Kazablanka grubu" olarak bilinen, Batının dünya egemenliğine eleştirel yaklaşan ve Afrikacılık ideallerini paylaşan bir blokta devrimci duruşunu ifade etmiştir. GPRA, bir Afrika Konfederasyonu kurulmasına ve derin ve hızlı bir kıtasal entegrasyona karşı çıkan Nijerya, Senegal ve Kamerun gibi bazı Afrika ülkelerinden oluşan "Monrovia grubuna" katılmayı reddetti.

Soğuk Savaş'ın Afrika'daki yansımalarına rağmen, Cezayir diplomasisi birçok Afrika ülkesinin desteğini kazanmayı başarmış ve Pan-Afrikacılığı yeniden canlandırmak ve Afrika'nın geleceğini dayanışma, ortaklıklar ve hatta siyasi birlik idealleri üzerine şekillendirmek için girişimlerde bulunmuştur.

Nadiren bahsedilen bir olay da Fidel Castro'nun Cezayir'e verdiği destektir.

Cezayirli eski bir gerilla komutanı olan Azzedine, FLN'nin Bamako'dan Akra ve Conakry'ye kadar Senegal, Nijer, Nijerya, Fildişi Sahili ve Portekiz sömürgelerindeki muhalif hareketleri teşvik ettiğini belirtmektedir: "Fildişi Sahili ve Nijerya'da nispeten iyi örgütlenmiş ve ilerici öğrenci sendikaları FLN ile ilişki içindeydi. Senegal ve özellikle PAI (Parti Africain pour l'Indépendance), Cezayir devrimi ve Cezayir'in bağımsızlığı ile dayanışma içinde olduklarını ilan ederek General De Gaulle'e sert bir karşılama yapmıştı. Nijer, Sawaba [Djibo Bakary liderliğindeki yerel kabile şeflerine ve sömürgeci güçlere karşı bir hareket], gençlik derneklerinin sorumluları Osman ve Sekou ve özellikle de tartışılmaz lider Djibo Bakary'le ilişki içindeydik" (El Moudjahid, 2023).

Fransız kolonisi Martinik'in yerlisi olan Frantz Fanon'un Cezayir davasına Afrika ülkelerinden destek sağlamak için yaptığı katkılar ve GPRA'nın Gine Conakry temsilcisi Boualem Oussedik'in çabaları olağanüstü olmuştur. Fanon, Cezayir yakınlarındaki bir hastanede psikanalist olarak görev yaptıktan ve sömürgeci baskıyı eleştirdikten sonra GPRA'yı Gana'da temsil etti. Gana ve Mali'nin FLN

özgürlük savaşçılarına verdiği desteğin arkasında o vardı. Bu destek Mali Devlet Başkanı'nın Fransa ile ciddi sürtüşmelere girmesine ve Mali Federasyonu içinde Léopold Sédar Senghor ile anlaşmazlığa düşmesine neden oldu (Modibo-Keita site, 2024).

Nadiren bahsedilen bir olay da Fidel Castro'nun Cezayir'e verdiği destektir. Haziran 1961'de Küba, Batı yarımkürede GPRA'yı tanıyan tek ülke oldu ve Ocak 1962'de Oujda'daki savaş zamanı FLN üssüne 1500 silah teslim etti. "Bahia de Nipe" gemisi Küba'ya 78 Cezayirli özgürlük savaşçısı yaralı ve çoğu yetim 20 çocukla dönmüştür (Lamrani, 2018).

GPRA, Eylül 1961'de Yugoslavya'nın başkenti Belgrad'da düzenlenen ve 1955'te Bandung'da belirlenen idealleri hayata geçirmek üzere Bağlantısızlar Hareketi'nin başlangıcına sahne olan zirveye katıldı. Belgrad Bildirgesi, Bağlantısızlar Hareketi'ni yöneten ilkeleri belirlemiştir:

- Büyük Güçlerden birinin hakimiyetindeki herhangi bir askeri ya da ideolojik bloğa üye olunmaması,
- Büyük ve küçük, güçlü ve zayıf uluslar arasındaki ilişkilerde eşitliğe bağlılık,
- Her ülkenin kendi kaderini tayin etme hakkı ve
- Uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde bir yöntem olarak güç kullanmaktan kaçınma (Rubinstein, 1970).

Belgrad Zirvesi'ne katılanlar Doğu/Batı çatışmasından kaçınmakta kararlı olsalar da, zirve sırasında ve sonrasında Bağlantısızlar Hareketi'nin önde gelen üyeleri arasında tarafsızlık ve bağlantısızlığın yorumlanmasına ilişkin anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Bu anlaşmazlıklar, Soğuk Savaş'ta taraf olmayı reddedenler ile küresel düzeni yeniden tanımlamak ve iki karşıt blok tarafından karakterize edilen güç dengesine itiraz etmek için Bağ-

Cezayir lideri Ahmed Ben Bella (solda), 1962 yılında Küba'ya yaptığı ziyaret sırasında Che Guevara (ortada) ve Fidel Castro ile bir arada (Fotoğraf: Picyrl, t.y)

lantısızlar Hareketi'nin etki ve kapasitelerinden yararlanmayı savunanları karşı karşıya getirdi. Bu bölünme, Batı kapitalist bloğuyla uyumlu liberal piyasa ekonomisi değerlerini destekleyen devletler ile Doğu bloğuyla uyumlu sosyalist bir kalkınma yörüngesini savunanlar arasındaki siyasi ve ideolojik çatışmalarla ilgiliydi.

Ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra Cezayir diplomasisi, Fransız sömürgeciliğine karşı mücadelesi sırasında oluşturduğu devrimci inançları sadece canlandırmakla kalmadı, aynı zamanda büyük bir kararlılıkla yüceltti. Temmuz 1962'de bağımsızlığın ilanından sadece birkaç gün önce, Haziran 1962'de Trablus'ta yapılan toplantıda Cezayir Devrimi Ulusal Konseyi (CNRA) "demokratik, anti-emperyalist ve anti-feodal temeller üzerine inşa edilmiş, sadece halkın inisiyatif, uyanıklığı ve doğrudan kontrolü ile mümkün olacak modern bir Devlet" kurmaya karar verdi

(Déclaration, 1962).

Cezayir kurtuluş savaşının devrimci ruhu, baskıcı sömürge rejiminin yerine Küresel Güney'in siyasi özgürleşmesini ve ekonomik ilerlemesini teşvik etmeye adanmış halkçı bir siyasi sistem getirmeyi amaçlayan bağımsız Cezayir'de de devam etti.

Devrimcilerin "Mekke'si"

1963 yılında Addis Ababa'da toplanan Afrika Birliği Örgütü'nün (OAU) kurucu toplantısında yaptığı tutkulu bir konuşmada, bağımsız Cezayir'in ilk lideri Ahmed Ben Bella, "Afrikalı kardeşler, Cezayir'in bağımsız bir devlet olabilmesi için biraz ölmeyi kabul ettiler. Öyleyse hepimiz biraz, hatta tamamen ölmeyi kabul edelim ki, hala sömürge egemenliği altında olan halklar özgürleşsin ve Afrika birliği boş bir söz olmasın" (African Union, 1963) diye konuşmuştur.

Ben Bella'nın söylemini takiben, Cezayir diplomasisi "Afrikalı kardeşlere karşı bir görev" ileri sürdü ve kardeşliği "kan ya da ırkla değil, devrimci coşkunun yoğunluğu ve sömürgecilik altında çekilen acıların ortak tarihi" olarak tanımladı (Bechiche, 2024).

Sömürgeciliğe karşı bir kurtuluş savaşında vücut bulan devrimci geçmişlerine sadık kalan ve ülkelerinin bağımsızlığını özellikle Afrika'nın sağladığı dayanışmaya bağlı gören Cezayir liderleri, Batı sömürge yönetimi altında olan Afrika ülkelerine sürekli ve çok yönlü bir destek sağladı.

Cezayirli liderler, bağımsızlık için savaşan bir sömürgecinin deneyimleri ile özellikle Afrika'da olmak üzere dünya çapında sömürgeciliğin sona ermesine katkıda bulunma görevi köprü oldular. Ayrıca sömürgecilik mirasının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için bağımsızlık sonrası sosyalizmin inşası ile silahlı mücadelenin de kullanılmasıyla dünya çapındaki halkların ulusal egemenlik mücadelesi arasında bir bağ kurdular.

1964'te kabul edilen Cezayir Sözleşmesi'ne göre, "Cezayir savaşı, kurtuluş hareketleri ile ortak bir düşmana sahip halklar arasındaki yakınlaşmanın otomatik olmadığı" gösterdi. Bu uyumu sağlamak için uluslararası ilişkilerde yeni ilkeler getirilmesi gerekiyor. Bunlar Cezayir Sözleşmesi'ne dahil edildi: "Cezayir'de sosyalizmin gelişimi dünyadaki diğer halkların mücadeleleriyle bağlantılıdır... Silahlı mücadelenin kullanımı ulusal

egemenliğe erişim sağlamak için belirleyici olabilir" (Charte d'Alger, 1964).

Sömürgeciliğe karşı bir kurtuluş savaşında vücut bulan devrimci geçmişlerine sadık kalan ve ülkelerinin bağımsızlığını özellikle Afrika'nın sağladığı dayanışmaya bağlı gören Cezayir liderleri, Batı sömürge yönetimi altında olan Afrika ülkelerine sürekli ve çok yönlü bir destek sağladı.

Diplomatik destek

Cezayir, başkentinde çeşitli kurtuluş hareketlerine resmi temsilcilikler, radyo yayıncılığı olanakları ve bu hareketlerin liderleri ve temsilcileri için pasaportlar sağladı. Cezayir Başkanlığı, savaş zamanı Cezayir Kurtuluş Ordusu gazisi Djelloul Malaika başkanlığında bir kurtuluş hareketleri Komitesi ve ardından eski bir üst düzey subay olan Slimane Hoffman liderliğinde FLN içinde kurtuluş hareketleriyle ilgilenen bir Dış İlişkiler Komisyonu kurdu.

Cezayir, Samora Machel (Mozambik Kurtuluş Cephesi-FRELIMO), Sam Nujoma (Güneybatı Afrika Halk Örgütü, Namibya-SWAPO), Robert Mugabe (Afrika Ulusal Birliği Zimbabwe-ZANU) ve Agostinho Neto (Angola Kurtuluş Halk Hareketi-MPLA) gibi Afrika kurtuluş hareketlerinin liderlerinin düzenlediği toplantılarını memnuniyetle ev sahipliği yaptı. Bu dört lider, Portekiz ve İngiliz sömürgeciliklerinden ve Güney Afrika mandasından (Namibya) bağımsızlık kazandıktan sonra ülkelerinin cumhurbaşkanları oldular.

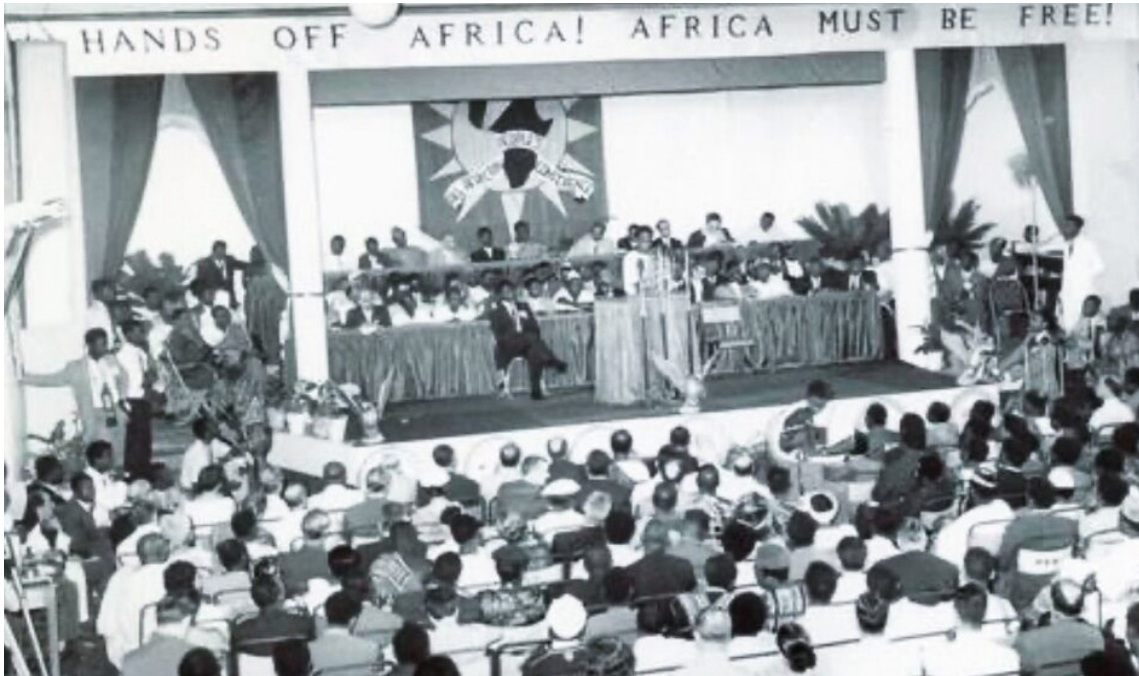
Cezayir, halk tarafından benimsenen ve sömürgeciliği taviz vermeksizin ülkelerinden söküp atmaya adanmış kurtuluş hareketlerini desteklemiştir. Bu duruş, Cezayir kurtuluş savaşının devrimci ruhu ve bağımsızlık kazanıldığında sosyalist bir kalkınma yolunu seçme taahhüdüyle de uyumluydu. Sonuç olarak Cezayir, Jonas Savimbi liderliğindeki Angola'nın UNITA'sı veya Holden Roberto liderliğindeki

Angola Ulusal Kurtuluş Hareketi (FLNA) gibi sömürgeci yöneticilere karşı uzlaşmacı olarak algılanan veya Batı yanlısı eğilimler sergileyen kurtuluş güçleriyle arasına mesafe koymuştur.

Kurtuluş hareketlerinin eylemlerini koordine etmek ve desteklemekle görevli OAU Kurtuluş Komitesi, Temmuz 1968'de Cezayir'de düzenlediği toplantıda, OAU Fonu'nun yalnızca sahada sömürgecilikle mücadelede etkinliğini kanıtlamış kurtuluş hareketlerine mali yardım sağlamasına izin vermeye karar verdi (Le Monde, 1968). Bu karar, Cezayir'in OAU Kurtuluş Komitesi'nin yönelimleri üzerinde büyük bir etki yarattığını ortaya koydu.

Filistin sorunu Arap siyasetinde merkezi bir konu haline geldiğinde, özellikle Haziran 1967'de İsrail'e karşı verilen savaştan sonra, Cezayir, Filistin halkının mücadelesini desteklemeye yöneldi. Çünkü bu mücadele, birkaç yıl önce Cezayir'in

durumunda olduğu gibi, bir ülkeyi sömürgeci bir işgalden kurtarmayı amaçlıyordu. Cezayir diplomasisinin yardımıyla, Filistin Kurtuluş Örgütü lideri Arafat, Eylül 1974'te Cezayir Dışişleri Bakanı Abdelaziz Bouteflika başkanlığındaki BM Genel Kurulu'na hitap etti ve Temmuz 1975'te Kampala'da düzenlenen OAU zirve konferansına katıldı. BM Genel Kurulu'na hitap eden Yaser Arafat, anlamlı bir metafor kullanarak, "Bir elimde zeytin dalı, diğer elimde özgürlük savaşçısının silahıyla geliyorum. Zeytin dalının elimden düşmesine izin vermeyin" dedi (Time, 1974). Cezayir, Antonio Cubillo liderliğindeki Kanarya Adaları Bağımsızlık Hareketi (MPAIGC) ve Yeni Kaledonya'nın Fransız işgalinden kurtarılması için mücadele eden bir hareket olan Kaledonya Kanak Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLNC) gibi dünyadaki devrimci hareketlere desteğini genişletti.

Gana'da düzenlenen Tüm Afrika Halkları Konferansı, 1958
(Fotoğraf: Toward Freedom, 2023).

Wooldridge Weaver, Stokely Carmichael ve ünlü bir Güney Afrikalı halk şarkıcısı ve Apartheid sistemine karşı sert bir muhalif olan eşi Myriam Makeba, gibi ABD Kara Panterleri'nin bazı liderleri Cezayir'de sığınmak ve destek buldu. Cezayir ayrıca, Portekizli Adolfo Suarez ve Eylül 1973'te şiddetli bir askeri kalkışmanın kurbanı olan Şili Devlet Başkanı Salvador Allende'nin takipçileri de dahil olmak üzere, ülkelerinde zulüm gören sol parti militanlarına da sığınma hakkı tanımıştır.

Cezayir diplomasisi, 1990'lara kadar devam eden kurtuluş hareketlerinin bağımsızlık mücadelelerine diplomatik desteğin ön saflarında yer aldı.

Gine Bissau ve Cap Verde'nin Ulusal Kurtuluşunun lideri olan Amilcar Cabral, "Müslümanlar hac için Mekke'ye, Katolikler Vatikan'a ve devrimciler Cezayir'e gidiyor" diyerek Cezayir'i devrimcilerin "Mekke'si" olarak selamladı.

Cezayir'in aktif olarak katıldığı diplomatik başarılar arasında, Güney Afrika'nın Kasım 1974'te ayrımcı Apartheid sistemi nedeniyle Genel Kurul'dan uzaklaştırılması da vardı. Dahası, Cezayir, Kasım 1975'te BM Genel Kurulu'nun "Siyonizmi bir ırkçılık ve ırk ayrımcılığı biçimi olarak" belirleyen bir karar almak için yoğun bir şekilde lobi yaptı.

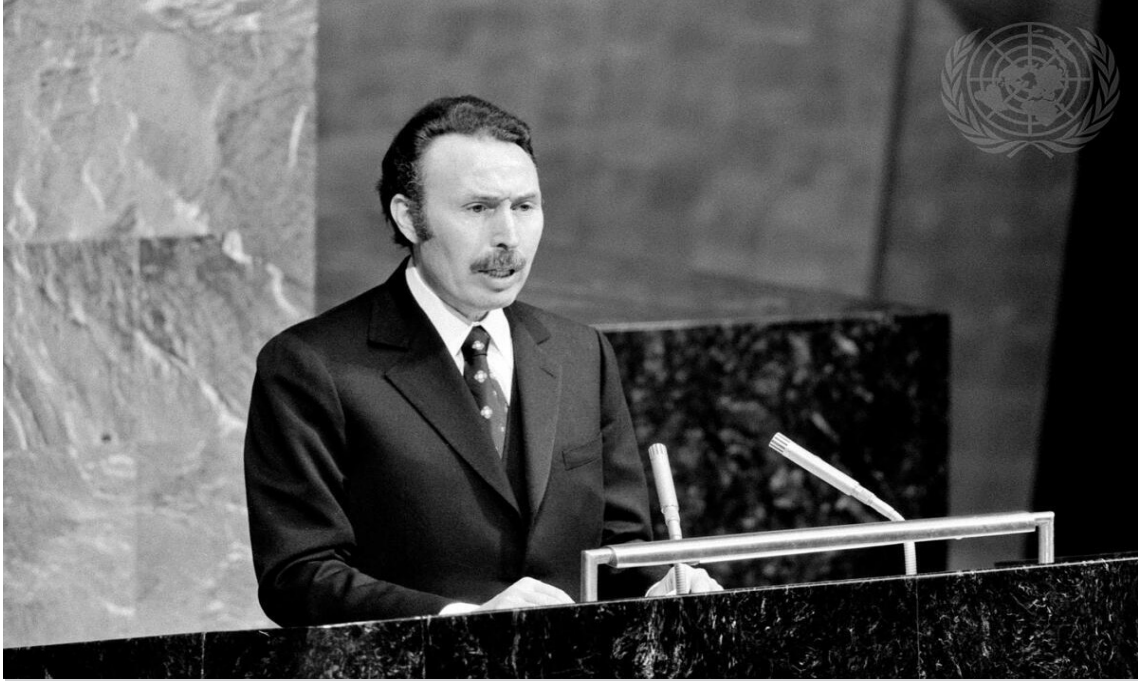
Cezayir diplomasisi, 1990'lara kadar devam eden kurtuluş hareketlerinin bağımsızlık mücadelelerine diplomatik desteğin ön saflarında yer aldı. Bu çabaları BM ve Afrika Birliği Örgütü'nün ve ardından Afrika Birliği'nin (AU) uzmanlaşmış organlarında sergiledi ve Mozambik, Angola, Capo Verde ve Ekvator Ginesi'nin (MAE) bağımsızlığına

yol açan barış anlaşmalarıyla ilgili müzakerelerin kolaylaştırılmasında katkıda bulundu.

Zaman içinde Cezayir, Sahralıların kendi kaderini tayin hakkını desteklemiş ve İspanya'nın BM tarafından zorunlu kılınan referandumu düzenlemekten vazgeçmesi ve Kasım 1975'te bu bölgeyi Fas ve Moritanya'ya bırakma kararının (Madrid Anlaşmaları) ardından Polisario Cephesi'ne çeşitli şekillerde destek vermiştir. O zamandan beri Cezayir, ulusal haklarını geri kazanmak ve Batı Sahra'nın askeri işgali ve Faslı yerleşimcilerin yerleştirilmesi ve yerli Sahra halkına karşı baskıcı ve ayrımcı önlemlerin uygulanması politikasıyla birlikte gelen "oldu bittiyi" değiştirmek için Polisario Cephesi'ni destekledi. Cezayir liderliği için Batı Sahra, BM Genel Kurulu'nun 1960'ta kabul ettiği Sömürge Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesine Dair Bildirge'ye (karar 1514) ve BM'nin Sahra halkının hakları lehine aldığı çok sayıda karara uygun olarak bir dekolonizasyon vakasını temsil ediyor.

Fransız sömürgecilğine karşı uzun ve çetin bir mücadele yaşamış eski bir sömürge olarak Cezayir'in, bu tutumu komşusu Fas ile anlaşmazlıklara yol açsa bile, Sahra halkının yanında yer alması doğaldı.

Cezayirliler için, dekolonizasyon meselesi hiçbir taviz veya pazarlığa tabi değildir. Kral II. Hasan, Fas'ın Cezayir topraklarının bir kısmı üzerindeki iddialarından vazgeçmesi karşılığında Cumhurbaşkanı Boumedienne'in Batı Sahra'nın statüsü konusunda taviz vermesi gerektiğini öne sürmüştü. Bu Fas yayılmacılığı, Batı Sahra, Moritanya'yı Senegal nehrine kadar ve ayrıca Cezayir topraklarının büyük bir kısmını da içine alacak olan "daha büyük Fas" haritasını hedeflemektedir. Kasım 1977'de yaptığı bir konuşmada, Başkan Boumedienne "Ben bir militanım, yozlaşmış bir politikacı değilim" diyerek bu talepleri kesin bir dille reddetti (Boumedienne, 1977).

Cezayir Devrim Konseyi ve Bakanlar Kurulu Başkanı Houari Boumediene, BM Genel Kurulu'na hitap ederken görülüyor (Fotoğraf: BM, 1974).

Afrika özgürlük savaşçıları için silah ve askeri eğitim

Afrika kurtuluş hareketlerine en dikkat çekici yardım biçimlerinden biri, Tanzanya'daki Cezayir Büyükelçiliği ve Angola ve Namibya'ya diğer yeraltı veya gizli deniz yolları aracılığıyla Güney Rodezya'nın (şimdiki Zimbabwe) ve Mozambik'in çalılıklarında savaşıyan gerillalara gizlice silah ulaştırılmasıydı. Cezayir silahlarının Afrika kurtuluş örgütlerine ilk sevkiyatı 1964 yılında, Cezayirli yetkililerin o dönemde uygun yük gemisi tedarik edememeleri nedeniyle Avrupalı bir armatörden bir tür küçük gemi satın almalarıyla gerçekleşti. Cezayir ulusal donanmasından üst düzey bir subay olan Rachid Benyellès komutasındaki eski ticaret donanması denizcilerinden oluşan bir mürettebat tarafından yönetilen bu

gemi, Süveyş Kanalı'ndan Aden Körfezi'ne uzanan riskli deniz yolu üzerinden silah taşıdı (Benyellès, 1997).

FRELIMO'nun lideri Samora Machel, "Mozambik'te özgürlüğün ilk kurşunu Cezayir'den geldi" derken Sam Nujoma, "Özgürlük mücadelemize Ahmed Ben Bella'nın sağladığı dört ateşli silahla başladık" diyordu. En kayda değer olgu, eski Cezayirli üst düzey yetkililerin, çeşitli Afrika sömürgelerinde gerilla askerleri toplamak ve eğitmek üzere gizlice ülke dışına çıkarılmasıydı. Fransız sömürgeciliğine karşı verilen Cezayir Kurtuluş Savaşı bu subayları gerilla teknikleriyle tanıştırmıştı. Cezayirli eski bir yüksek rütbeli komutan olan Mokhtar Kerkeb, MPLA savaşçıları tarafından gizlice Angola'ya götürülmüş ve gerilla savaşı eğitimi vermek üzere 200 km'lik bir yürüyüşün ardından vahşi doğaya götürülmüştür (Bouraiab, 2022).

Albay Kerkeb gizlice Zimbabwe'ye nakledilmiş ve Angolalı devrimcilerin kalelerine varmak için Afrika ormanlarında 1.000 km'den fazla yol kat etmiştir. Mandela'nın 1962'de Fas sınırı yakınlarındaki Cezayir Kurtuluş Ordusu'nun karargahlarındaki askeri eğitimi sırasında tercümanlığını yapan Nouredine Djoudi, 2023'te Cezayirli bu yüksek rütbeli asker için düzenlenen anma töreninde bu hikayeyi anlatmıştır. Djoudi, Apartheid'in sona ermesinden sonra Cezayir'in Güney Afrika'daki ilk büyükelçisiydi (APS, 2023).

1990'da hapisten çıktıktan sonra Mandela, Cezayir'in Güney Afrika'ya özgürleştirmedeki katkısını takdir ve minnetle anmak için ilk yurtdışı ziyaretini Cezayir'e yaptı. Cezayir başkentinde düzenlenen bir halk toplantısında, derin bir duyguyla, "Cezayir ordusu beni bir adam yaptı" dedi.

Afrika kurtuluş hareketlerinin birçok unsuru, Samora Machel ve Mozambik FRELIMO'dan Joaquim Chissano gibi bağımsız Cezayir'de askeri eğitim aldı. 1960'ta, Güney Afrika Ulusal Kongresi (ANC) savaşçıları, apartheid karşıtı hareketin silahlı mücadeleye yönelmesine neden olan Sharpeville katliamının ardından, Cezayir Kurtuluş Ulusal Ordusu (ALN) ile birlikte Batı Cezayir'in Fas sınırına yakın dağ kalelerinde eğitim aldılar (Bounab, 2020).

ALN tarafından eğitilen ANC militanları arasında Nelson Mandela da vardı. 1962 yazında Güney Afrika'ya döndüğünde Apartheid güvenlik güçleri

tarafından tutuklandı ve 27 yıl hapis yattı. Kendisine yöneltilen suçlamalardan biri, savaş zamanı Cezayir'de aldığı askeri eğitimdi. Nelson Mandela, 1964'teki Rivona davası sırasında kürsüden yaptığı ünlü konuşmasında, şunları söylemişti: "Afrika'da bana böyle adamlar tarafından destek sözü verildi... Şimdi Cezayir Devlet Başkanı olan Ben Bella... Cezayir Kurtuluş Ordusu'nun Karargahı olan Oujda'yı ziyaret etmem için beni davet eden Ben Bella'ydı (Nelson Mandela Vakfı, 2012).

1990'da hapisten çıktıktan sonra Mandela, Cezayir'in Güney Afrika'ya özgürleştirmedeki katkısını takdir ve minnetle anmak için ilk yurtdışı ziyaretini Cezayir'e yaptı. Cezayir başkentinde düzenlenen bir halk toplantısında, derin bir duyguyla, "Cezayir ordusu beni bir adam yaptı" (Larbi, 2014) dedi.

Cezayir, Afrika'da dekolonizasyonun ilerletilmesindeki rolü nedeniyle, ülkesini ırkçı bir Apartheid rejiminden umut verici bir "gökkuşağı demokrasisine" dönüştüren önde gelen bir şahsiyetin bu saygı duruşundan daha övgüye değer bir teşekkür alamazdı.

Temmuz 1962'de elde edilen bağımsızlığın ardından Cumhurbaşkanı Ahmed Ben Bella kararlı bir devrimci siyasi tutum benimsedi ve Küresel Güney'in siyasi kurtuluşunu hedefledi. Bandung Konferansı'nın devamı niteliğindeki ikinci Afro-Asya Konferansı'nı Cezayir'de düzenlemek için büyük çaba sarf etti, ancak Haziran 1965'te Savunma Bakanı Houari Boumedienne tarafından düzenlenen kansız bir devrimin ardından görevden alındı. Yeni liderlik bu eylemi, Ben Bella'nın kişisel ve otoriter yönetiminden uzaklaşarak Cezayir'i devrimci ahlakı ve yükümlülükleriyle yeniden hizalamayı amaçlayan bir "devrimci yeniden düzenleme" olarak nitelendirdi. Ben Bella'nın görevden alınması üzerine, konferansı planlandığı gibi gerçekleştirmek için gösterilen yoğun çabalara rağmen, Cezayir'de ikinci Afro-Asya konferansı gerçekleştirilemedi.

Bu başarısızlığın başlıca nedeni, bazı devletlerin itirazları ve ülkeler arasındaki farklılıklardır (Millar & Miller, 2008).

Afro-Asya hareketi o dönemde durgunluk yaşadı ve Cezayir neredeyse diplomatik izolasyon aşamasına girdi. Bununla birlikte, Cezayir kurtuluş savaşının ateşi devam etti. Bu güçlü arka plan ışığında Cezayir diplomasisi, ülkeyi küresel meselelerin ön saflarında konumlandırmak, dekolonizasyonu savunmak ve yeni bir yaklaşımla Bağlantısızlar Hareketi'ne öncülük etmek için durmaksızın çaba gösterdi. Amaç, Doğu ve Batı bloğu dinamikleri ve yapıları arasında salt tarafsızlığın ötesine geçmektir.

Militan Bağlantısızlar Hareketi için Zorlu Arayış

Bağımsızlığının ardından Cezayir kararlı bir şekilde aktif bir bağlantısızlık pozisyonu benimsedi ve Bağlantısızlar Hareketi'ne daha belirgin bir en-

telektüel temel ve çok daha radikal bir öz kazandırmaya başladı. Ardından bu hareketi iki süper güce karşı sadece tarafsız bir duruştan, küresel güç dengesini etkileyebilecek ve Küresel Güney'in siyasi ve sosyal isteklerini destekleyebilecek aktif bir girişime dönüştürmeye çalıştı.

Kasım 1966'da Birleşik Arap Cumhuriyeti ulusal meclisinde yaptığı konuşmada Başkan Boumedienne, sosyalist ulusların ve yeni bağımsızlığını kazanan devletlerin, kendilerini bağlantısızlığı terk etmeye zorlayan ve dayanışma çabalarını engelleyen çeşitli emperyalist baskı biçimlerine karşı koymak için birleşik bir cephe oluşturmalarını savundu. Şubat 1967'de FLN'den bir delegasyon, kıtadaki devrimci ve ilerici partilerin bir konferansını savunmak üzere 20 günlük bir Afrika turuna çıktı. Nisan ayında Boumedienne, Nasır, Tanzanya Devlet Başkanı Julius Nyerere ve Moritanya lideri Mokhtar Ould Daddah ile birlikte Kahire'de devrimci Afrika devletlerinin küçük bir zirvesine katıldı.

Houari Boumedienne ve Cemal Abdülnasır, 1967
(Fotoğraf: OrientXXI, 2017).

Yine de bu çabalar başarısızlıkla sonuçlandı ve Cezayirli liderleri, ulusal kurtuluş hareketlerine desteklerini sürdürürken hukuksal bir yaklaşım ve daha pragmatik bir duruş benimsemeye sevk etti. Cezayir, Güney Roddezya'nın tek taraflı bağımsızlık ilanına tepki olarak 18 Aralık 1965'te Birleşik Krallık ile diplomatik ilişkilerini sonlandıran ilk Afrika ülkelerinden biriydi. Biafra'nın Nijerya'dan ayrılmasına (1970-1973) şiddetle karşı çıktı ve Biafralı temsilcilerin Eylül 1968'de Cezayir'de düzenlenen Afrika Birliği Örgütü konferansına katılmasını yasakladı. 1984 yılında dönemin Nijerya Devlet Başkanı General Yakub Gowon, yazara ülkenin parçalanmaktan kaçınmasının Cezayirli lider Boumedienne'e atfedilebileceğini söylemiştir. Bu duruş, Cezayir'in dış politikasının temel bir ilkesine ve 1961 Belgrad Zirvesi bildirisinde özetlenen beş ilkeden biri olan ulusların egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygıya olan bağlılığını örneklemiştir.

Kapsamlı diplomatik çabaların ardından Cezayirli liderler, Eylül 1973'te bağlantısız devletlerin dördüncü zirve konferansına başarıyla ev sahipliği yaptı ve bu konferans, yalnızca yüksek katılım nedeniyle değil, aynı zamanda çok sayıda seçkin liderin toplantıda yer alması nedeniyle de birçok siyasi analist tarafından "ikinci Bandung" olarak değerlendirildi

Cezayir, Tito'nun Kasım 1969'da Cezayir'e yaptığı ziyaret sırasında sunulan Yugoslavya'nın bir Bağlantısızlar Zirvesi düzenlenmesi önerisini onayladı ve Eylül 1970'te Zambiya'nın başkentinde yapılma-

sı planlanan bu zirveye hazırlanmakla görevli 16 üyeli bir grupta aktif olarak yer aldı. Cezayirli liderler en başından beri Bağlantısızlar Hareketi'nin sadece ahlaki ve siyasi bir oluşum olarak görülmesine karşı çıkacaklarını açıkça belirtmiş ve diğer ilerici uluslarla işbirliği içinde hareketi militanlığa ve devrimci yükümlülüklerle doğru yönlendirmeye çalışmışlardır.

Cezayir, Ağustos 1972'de Georgetown, Jamaika'da toplanan Bağlantısızlar Hareketi'nin bakanlar kuruluna Vietnam Cumhuriyeti Geçici Hükümeti (PGRV) ve sürgündeki Kampuchea Ulusal Birliği Kraliyet Hükümeti'nin (GRUNK) tam katılımcı olarak dahil edilmesini başarıyla sağladı. Bu zafer, Eylül 1970'teki Lusaka zirvesinde PGRV'nin sadece gözlemci olarak kabul edilmesine izin veren Yugoslavya ve Güneydoğu Asya ülkeleri de dahil olmak üzere ılımlı ülkelerin tutumunu değiştirdi. Cezayir, Afrika ve ötesindeki kurtuluş güçlerinin yanı sıra Latin Amerika'daki ABD hegemonyasını azaltma çabalarında Şili, Peru ve Panama hükümetlerinin sistematik olarak desteklenmesini savunan bir karar çıkarılmasını başardı.

Bağlantısızlar Hareketi'nin kesin bir yorumunu yapmak gerekirse, Cezayir ve müttefikleri, Ağustos 1972'de Santiago'da düzenlenen 77'ler Grubu bakanlar konferansı sırasında, Kuzey Yarımküre ülkelerinin onayını almayı amaçlayan ılımlı ülkeler tarafından ortaya atılan önerilere karşı çıkarak, uluslararası ekonomik ilişkilerin temelden yeniden yapılandırılmasını savunmaya çalıştılar. Kapsamlı diplomatik çabaların ardından Cezayirli liderler, Eylül 1973'te bağlantısız devletlerin dördüncü zirve konferansına başarıyla ev sahipliği yaptı ve bu konferans, yalnızca yüksek katılım nedeniyle değil, aynı zamanda çok sayıda seçkin liderin toplantıda yer alması nedeniyle de birçok siyasi analist tarafından "ikinci Bandung" olarak değerlendirildi (Perspective, 1973).

Küba lideri Fidel Castro Cezayir'de düzenlenen Bağlantısızlar Hareketi Zirvesi'nde kürsüde konuşurken, arkada Cezayir Devlet Başkanı Boumedienne, 1973 (Fotoğraf: Küba Dışişleri Bakanlığı, 2023).

Toplantıda, bağlantısızlar hareketinin gündemine ilişkin odak ve kaygılarda önemli bir değişim yaşandı. Kabul edilen kararlarda Filistin halkının mücadelesinin meşruiyeti kabul edilmiş, Batı Sahra'nın kendi kaderini tayin hakkı savunulmuş, kurtuluş hareketlerine daha fazla destek verilmesi gerektiği vurgulanmış ve süper güçlerin hakimiyeti reddedilmiştir. Cezayir 1973 Zirvesi'nin en önemli başarısı Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen (NIEO) ile ilgili kapsamlı bir gündemin onaylanması oldu. Başkan Boumedienne, 1973 Cezayir Zirvesi katılımcılarını yumuşama politikasının ayrıcalıklı uluslar ile insanlığın geri kalanı arasındaki gerilimi arttırabileceği konusunda uyararak, Üçüncü Dünya liderlerini mevcut kaynakları ülkelerinin yararına kullanarak uluslararası ortamda radikal bir dönüşüm başlatmaya çağırdı. Ocak 1974'te Cezayir Devlet Başkanı Boumedienne, Washington Enerji Konferansı ve Fransa'nın BM çatısı altında bir Dünya Enerji

Konferansı önerisine tepki olarak, her ikisi de Batılı gelişmiş dünyanın perspektiflerini temsil ettiği düşüncesiyle, Genel Kurul'da özel bir oturum düzenlenmesini resmen talep etti.

Bağlantısız ülkelerin desteğini alan Cezayir, Kasım 1974'te hammaddele ilgili özel bir oturumda, uzun süre alkışlanan ve bağlantısızlar hareketinin lideri olarak kutlanan Başkan Boumedienne'nin başkanlığında BM Genel Kurulu'nu bu öneriyi onaylamaya ikna etmeyi başardı. Bu etkinlik sırasında Başkan Boumedienne, Bağlantısızlar Hareketi ve 77 Grubu tarafından New York'ta geliştirilen ve aralarında seçkin diplomatlar, kıdemli ekonomistler ve finans uzmanlarının da bulunduğu Cezayirli delegelerin kolaylaştırıcılığında hazırlanan taslak metinde yer alan talepleri dile getirdi. BM oturumu, Cezayir'den esinlenen ve "Yeni Bir Uluslararası Ekonomik Düzenin Kurulmasına İlişkin Deklarasyon" olarak anılan İlkeler Deklarasyonu'nu bir Eylem Programı ile birlikte onayladı.

Cezayirliler, Üçüncü Dünya dayanışmasını geliştirmek için Arap ve Afrika ülkeleri arasında siyasi bir uzlaşa sağlamaya odaklanırken, bağlantısızlar hareketinin dışında kalan Asya ve Latin Amerika ülkelerinin de desteğini aldılar. Arap-Afrika diyalogu, başta Cezayir, Mısır ve Libya olmak üzere Arap ülkelerinin “Afrikalıların sömürgecilğe ve ırk ayrımcılığına karşı mücadelesinin Arapların Siyonizm ve emperyalist tahakküme karşı mücadelesine benzediğini” göstererek İsrail’i Afrika’da diplomatik olarak izole etme niyetinden kaynaklandı. İsrail ve Güney Afrika’yı benzer bir ideolojiye bağlanmış gibi gösteren bu gerekçeyi kullanan 28 Afrika ülkesi, Kasım 1975’te BM Genel Kurulu’nda “sömürgecilik=ırkçılık=Siyonizm” denklemini savunan Arap destekli bir karar lehinde oy kullandı.

Amaç, ABD’nin OPEC üyesi ülkeleri petrol dışı geliştirmekte olan ülkelere karşı kullanarak üçüncü dünya koalisyonunu zayıflatma manevralarına karşı koymaktı.

Arap-Afrika ittifakını sağlamlaştırmak için Cezayirliler, Kasım 1973’te ev sahipliği yaptıkları Arap zirvesinde diğer Arap ülkelerini Portekiz, Rodezya ve Güney Afrika ile ilişkileri sonlandırmaya; bu ülkelere karşı bir petrol ambargosu uygulamaya; ve Afrika ülkelerine petrol ve mali yardım sağlamaya ikna etmeyi başardılar. Afrika ittifakı, Afrika ülkelerinin çoğunluğunun İsrail ile diplomatik bağlarını koparmasıyla Arap davasına fayda sağladı.

Bağıntısızlar hareketinin etkisini artırmak ve Kuzey Yarımküre ile NIEO konusunda yapılacak müzakerelerde duruşunu güçlendirmek için Boumedienne, Mart 1974’te Küba ve Güneydoğu Asya’ya gitti ve

Temmuz 1975’te Kuzey-Güney diyalogunun ateşli bir savunucusu olan Meksika Devlet Başkanı Luis Echeverría’yı ağırladı. Cezayir, Ağustos 1975’te Dakar’da toplanan Bağlantısızlar Ülkeleri ve 77’li Grubun ortak toplantısında, üçüncü dünya ülkelerinin OPEC müdilleriyle dayanışmasını ifade eden bir kararın onaylanması için etkili girişimler yaptı ve bu, uluslararası iş birliği üzerine Paris konferansının hazırlık toplantısının ikinci oturumundan kısa bir süre önce gerçekleşti. Amaç, ABD’nin OPEC üyesi ülkeleri petrol dışı geliştirmekte olan ülkelere karşı kullanarak üçüncü dünya koalisyonunu zayıflatma manevralarına karşı koymaktı.

Ancak Cezayir’in bu kadar gayretle izlediği militan yaklaşım, üçüncü dünya koalisyonu için somut kazanımlar getirmedi. Aslında, Cezayir’den esinlenen 77’li grubun öne sürdüğü ekonomik taleplerin çoğu, bir yandan Kuzey’in isteksizliği, diğer yandan da geliştirmekte olan ülkeler arasındaki bölünmeler nedeniyle başarısız oldu. Cezayirlilerin gözünde, birincisinin isteksizliği öngörülebilir olsa da, üçüncü dünyanın bölünmüşlüğü büyük bir aksilik oluşturdu. OPEC içinde, Cezayir’in petrol fiyatlarını artırma arayışı, Suudi Arabistan’ın ABD ile sürdürdüğü iyi ilişkiyi tehlikeye atmamak için ılımlı bir fiyatlandırma politikası çabasıyla çatıştı. Dahası, üçüncü dünya devletleri arasındaki uyum, dünya ekonomik krizinden ve artan petrol faturalarından kötü etkilenen petrol dışı geliştirmekte olan ülkeler, kendilerine imtiyazlı petrol fiyatları vermeyi reddeden OPEC’e karşı düşmanca bir tavır sergilemeye başladığından, Cezayir’in beklentilerini karşılamadı.

Benzer bir şekilde, Arap-Afrika dayanışması, Afrika devletleri Arap duruşunu giderek daha fazla eleştirdikçe ilerleme kaydedemedi. Birçok Afrika ülkesi, Mısır’ın 1977’de bir barış antlaşması imzalamasının ardından İsrail ile soğuk savaş sürdürmenin gereği olmadığını düşünmeye başladı. Bu nedenle, 1979’da Monroviada düzenlenen OAU zirvesinde, birçok Afrika devleti Camp David anlaşmalarını kı-

namayı reddetti, Orta Afrika, Gabon, Fildişi Sahili ve Zaire gibi diğerleri ise yıkıcı olarak görülen Libya girişimlerine karşı koymak için İsrail'in Afrika'daki diplomatik saldırısına yanıt verdi.

Bu bölünmelerin yanı sıra, Bağlantısızlar Hareketi'nin uyumu, ılımlılar ve radikal devletler arasındaki rekabetlerle ciddi şekilde zayıfladı ve bozuldu. Bu bölünmeler 1976'da Kolombo'daki Bağlantısızlar konferansında fark edilebilir olsa da, 1979 Havana toplantısında keskinleşti ve 1982'de Bağdat'ta toplanması planlanan zirve konferansının iptal edilmesine neden oldu. Bağlantısızlar Hareketi'nin uyumu, Sovyetlerin 1979'da Afganistan'ı işgali, Afrika'daki Sovyet-Küba girişimleri, Lübnan'a İsrail müdahalesi, ABD'nin Orta Amerika'daki (Nikaragua) saldırgan politikaları, Batı sömürgeciliğinin devam etmesi (Arjantin ve Birleşik Krallık arasındaki çatışma) ve Batı Sahra'nın statüsüne ilişkin ayrışmalar sonucunda kritik hale geldi. Bağlantısızlar Devletleri arasındaki ideolojik bölünmeler ve bunların Doğu-Batı rekabetleriyle daha da kötüleş-

mesi bağlamında, Bağlantısızlık ruhuna olan bağlılık, özünü ve etkinliğini kaybetti.

Cezayir liderleri, anlaşmazlıkları azaltma çabalarını, Bağlantısızlar Hareketi'ni Doğu ve Batı blokları arasında etkili bir güce dönüştürmek için gerekli olarak gördüler. Bağlantısızlar ilkelerine geri dönüş ve gelişmekte olan ülkelerin işlerine yabancı müdahalenin reddedilmesi, Cezayir'in talep etmeye başladığı iki ilkeydi. Cezayir, Bağlantısızlar Hareketi'nin temel değerlerine bağlılığı vurgulayan bir siyasi ılımlılığa doğru ilerledi. Başkan Chadli Bendjedid, Nisan 1981'de 11 Afrika ülkesini gezerken, Cezayir'in OAU'ya bağlılığını, diğer ülkelerin işlerine karışmama ilkelerine saygısını ve Afrika'nın yabancı güçlerle askeri ittifaka karşı çıkması ve Doğu-Batı rekabetindeki karmaşadan kurtulması gerektiğini vurgulayarak, bu yeni ılımlılık imajını dile getirdi. Başkan Chadli, Nisan 1982'de Yugoslavya ve Hindistan'a resmi ziyaretlerde bulunarak bu hareketin yeni bir soluk almasını ve canlanmasını istedi.

Birinci Bağlantısız Ülkeler Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı delegasyonları
(Fotoğraf: UNESCO, t.y.).

Falkland Adaları krizi, Reagan yönetiminin Orta Amerika'daki sert politikaları ve Latin Amerika kıtasının ekonomik sorunları, Başkan Çadli'ye Mayıs 1985'te Latin Amerika ülkelerine yaptığı ziyarette Arjantin, Brezilya, Meksika ve Venezuela'yı, Ağustos 1982'de Kolombiya'nın katılımından sonra Bağlantısızlar Hareketi'ne katılmaya ikna etmek için iyi bir fırsat verdi. Başkan Chadli, Nisan 1985'te Bağlantısızlar Hareketi'nin küresel meselelerde üstlenmesi gereken önemli rolü vurgulamak ve sesinin süper güçler tarafından tanınmasını sağlamak için Bağlantısızlar Devleti temsilcisi olarak Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret etti.

Ancak Cezayir, ABD etkisindeki Bretton Woods anlaşmalarından miras kalan uluslararası ekonomik sistemi reform etme taleplerini yumuşattı. Bunun nedenleri, sanayileşmiş dünyanın şiddetli muhalefeti ve bazı Bağlantısız ülkelerin, özellikle Soğuk Savaş ve onun getirdiği karmaşalar bağlamında, askeri ittifaklar ve güçlü ekonomik işbirliği içinde oldukları Batılı güçlere karşı saldırgan bir politika sürdürme konusundaki isteksizliğinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, Üçüncü Dünya ülkelerinin egemen olduğu forumlarda Kuzey-Güney tartışmaları sona erdi. Bu tür görüşmeler, Üçüncü Dünya'nın önde gelen liderlerinden biri olarak Cezayir Devlet Başkanı Chadli Bendjedid'in katıldığı 1979'daki Meksika'nın Cancun kentindeki toplantı gibi karar alma yetkisi veya elle tutulur sonuçları olmayan gayri resmi toplantılara taşındı. Eski Alman Şansölyesi Willy Brandt başkanlığındaki ve önemli Cezayirli diplomat Layachi Yaker'in de aralarında bulunduğu saygın uzmanlardan oluşan bir komisyon, BM himayesinde NIEO hakkındaki bir rapor hazırladı ve önemli bir ilerleme sağlamadı (IFRI, 1980).

Cezayir, 1980'lerin ortalarından itibaren siyasi istikrarsızlıkla birlikte derin bir ekonomik kriz yaşadı. Ülke, birincil dış gelir kaynakları olan petrol ve

gaz fiyatlarında önemli bir düşüş, Ekim 1988'deki şiddet olayları ve İslami Kurtuluş Cephesi'nin (FIS) kazanması muhtemel olan Ocak 1992'de genel seçimlerin ikinci turunun iptal edilmesinin ardından FIS'in başlattığı silahlı ayaklanma yaşadı. On yıl süren siyasi ve toplumsal çalkantı, Cezayir'in terörizmle tek başına yüzleşmesine ve o dönemde terörist faaliyetlerin ulusötesi bir karakterden yoksun olduğunu düşünen uluslararası toplumun kayıtsızlığıyla diplomatik izolasyona yol açtı.

Abdelaziz Bouteflika'nın 1999'da iktidara gelmesinin ardından Cezayir diplomasisi uluslararası meselelere yoğun bir şekilde dahil oldu ve öncelikli olarak nükleer silahsızlanma, küresel ekonomik kaygılar, Afrika'da Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Afrika'nın son kolonisi olarak görülen Batı Sahra'da kendi kaderini tayin etme arayışına odaklandı.

Abdelaziz Bouteflika'nın 1999'da iktidara gelmesinin ardından Cezayir diplomasisi uluslararası meselelere yoğun bir şekilde dahil oldu ve öncelikli olarak nükleer silahsızlanma, küresel ekonomik kaygılar, Afrika'da Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Afrika'nın son kolonisi olarak görülen Batı Sahra'da kendi kaderini tayin etme arayışına odaklandı (Iratni, 2015). Bununla birlikte, Bouteflika'nın 2005'ten 2019'daki ölümüne kadar devam eden hastalığı, Cezayir'in küresel sahnedeki katılımını bastırdı. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı'nın dağılmasına rağmen sağlam kalmasına

Cezayir Cumhurbaşkanı Abdelmadjid Tebboune, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen Bağlantısızlar Hareketi (NAM) Temas Grubu Zirvesi'nde yaptığı konuşmada Cezayir'in NAM'ın ilke ve hedeflerine olan bağlılığını yineledi (Fotoğraf: Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı, 2023)

benzer şekilde, Bağlantısızlık sadece Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu ve Batı bloklarının ortadan kalkması nedeniyle azalmadı. Çok sayıda siyasi gözlemci, hareketin amacının kaybolduğunu iddia ediyor. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Doğu ile Batı arasındaki ideolojik bölünmeyi azalttı, rekabetlerini yumuşattı ve koalisyonların etkinliğini zayıflattı. 1990'lardan 2020'lerin başına kadar düzenlenen zirveler, bağlantısız hareketin faaliyetleri üzerinde olumlu bir etki yaratmadı. Cezayir, bu hareketin birçok katılımcısı gibi, onu canlandırmaya çalıştı ve Küresel Güney'in siyasi kurtuluşu için Bandung ruhuna sadık kaldı.

Cumhurbaşkanı Abdelmadjid Tebboune, 2020 yılında iktidara geldiğinden bu yana, hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde yeni bir iç siyasi düzen ve jeostratejik yapılanmada köklü ve hızlı bir değişim içinde, Bağlantısızlar Hareketi'nin yeniden canlandırılmasını en önemli önceliklerinden biri haline getirdi.

Bağlantısızlar Hareketi'ni Değişen Uluslararası Bağlama Uyarlama

Cezayir, diğer müttefikleriyle birlikte, ortak hedeflerin yokluğu nedeniyle siyasi olarak parçalanmış ve Çin ve Hindistan'ın önemli ekonomik güçler olarak yükselişleriyle ekonomik olarak farklılaşmış olan Bağlantısızlar Hareketi'ni canlandırmaya çalıştı. Bağlantısızlar Hareketi'nin hedefleri etrafındaki belirsizlik, başlıca bağlantısız liderlerden biri olan Yugoslavya'nın parçalanması; Libya ve Suriye'deki iç çatışmalar; Irak'ın düşüşü; Asya Kaplanları'nın yükselişi, BRICS'in güçlenmesi ve Afrika Boynuzu ve Büyük Göller bölgesinde devam eden çekişme sonrasında yoğunlaştı. Dahası, terörizmin yükselişi ulusötesi bir tehdide dönüştü ve özellikle 11 Eylül olaylarının ve 2014'te Irak'ta geniş toprakları ele geçirdikten sonra küresel ün kazanan İslam Devleti'nin yükselişinin ardından dünya çapında birçok bölgede güvensizliği yoğunlaştırdı.

2022'den beri Ukrayna'da devam eden savaş, Doğu ile Batı arasındaki yoğun rekabet ve özellikle Afrika olmak üzere Küresel Güney'in ekonomik ve jeostratejik kaynakları için dünya güçleri arasındaki rekabetle karakterize edilen Soğuk Savaş dinamiklerini anımsatan yeni bir küresel jeostratejik çerçeve oluşturmuş olabilir. Soğuk Savaş'ın mantığı, uluslar arasındaki eşitsizlikleri daha da kötüleştirmiş ve uluslararası ticaret ve emtia fiyatlarını belirleyen eşitsiz değişimler nedeniyle çok sayıda gelişmekte olan ülkenin yoksullaşmasına yol açmıştır. Eski bir Cezayirli yetkiliye göre, "Bağılantısızlığın geçerliliğinin kesin sonucunu tahmin etmek cüretkar olabilir. Bağılantısızlar Hareketi'nin mücadelesi, uluslararası ilişkilerdeki eşitsizlikler devam ettiği sürece farklı biçimler alabilir" (Abba, 2023).

BM'deki oylama, çok sayıda Güney ülkesinin, ABD ve Avrupa Birliği'ne olan önemli ekonomik, mali ve askeri bağımlılıklarına rağmen Batılı konumlardan uzaklaştığını gösterdi.

Ukrayna'daki savaş sınırlarının ötesine uzanıyor ve ABD, Avrupa ve NATO'yu da içeren Batı koalisyonu ile Rusya, Çin ve Küresel Güney'den bazı müttefikler arasında daha geniş bir çatışmayı temsil ediyor. Ukrayna çatışmasının sonuçları, enerji fiyatlarında (petrol ve gaz) ve özellikle nüfusun önemli bir kısmının zaten ciddi yoksulluk içinde yaşadığı en az gelişmiş ülkeler tarafından kritik bir şekilde ihtiyaç duyulan buğday ve gübreler gibi emtiaların fiyatlarında önemli bir artışa yol açtı.

Ukrayna'daki savaşla tetiklenen ideolojik bağımlılıklara dayalı olarak uluslar arasındaki küresel

bölünmeyi yansıtan bir paradigma, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ile ilgili BM Genel Kurulu oylamasıyla kanıtlandı. Çin, Hindistan ve Afrika ve Latin Amerika'dan 57 ülke çekimser kaldı. Küresel nüfusun çoğunluğunu oluşturan bu ülkeler, ulusal ekonomide kamu sektörünün önemine ve güçlü devlet yönetimine odaklanan bir gelişimsel yörüngeyi izlemeyen önemli bir ağırlığı temsil ediyor ve böylece serbest piyasalara ve liberal ekonomilere direnir. BM'deki oylama, çok sayıda Güney ülkesinin, ABD ve Avrupa Birliği'ne olan önemli ekonomik, mali ve askeri bağımlılıklarına rağmen Batılı konumlardan uzaklaştığını gösterdi.

Ukrayna savaşı, birçok Güney ülkesi için bir blok ile diğerine göre uyum sağlama konusunda ikilemler ve zorluklar ortaya koydu. Ancak, aynı zamanda onlara küresel güç dengesindeki konumlarını güçlendirmeleri ve Bağılantısızlık Hareketi'ni canlandırmaları için önemli fırsatlar da sağladı. Cezayir, önemli küresel güçlerle dengeli ilişkiler sürdürme ikileminin içine sıkışmış durumda. Silahlar için birincil satıcı olan Rusya ile stratejik bir bağlantı ve büyük bir gaz tedarikçisi olduğu AB ile sağlam ekonomik ilişkiler sürdürüyor. Sahel-Sahra bölgesinde terörizmle mücadelede önemli bir devlet olarak ABD ile ortak güvenlik çıkarlarına sahip ve Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) bağlamında Çin'in güvenilir bir müttefiki olarak hizmet ediyor.

Cezayir, İsrail'in desteğiyle güçlenen Fas ile artan gerginliklerle ve dış müdahaleler nedeniyle Libya, Mali ve Nijer'deki çatışmalara etkili bir şekilde arabuluculuk yapmada zorluklarla karşı karşıyadır. Bununla birlikte, bu ittifaklar, bu ulusların temelde farklı çıkarları ve Cezayir'in yalnızca Mağrip'te değil aynı zamanda Sahel-Sahra'da da bölgesel bir güç ve istikrar sağlayıcı bir güç olarak önemi nedeniyle geçici olabilir ve her iki

bölgedeki dış müdahalelere rağmen değişime açık olabilir. Cezayir, küresel belirsizliklere ve gelişen bölgesel ve uluslararası güç dinamiklerine yanıt olarak ekonomik ve jeostratejik kaynaklarını ustaca yönlendirerek, tarafsızlık ilkelerine olan bağlılığını yeniden teyit etmektedir.

Cumhurbaşkanı Abdelmadjid Tebboune, “Rusya’nın Ukrayna’daki eylemlerini ne onaylıyorum ne de eleştiriyorum. Cezayir, tarafsız bir ülkedir ve bu ilkeyi savunmaya adadım kendimi. Ülkemiz özgürlüğe mahkumdur” diyor. Cezayir’in önemli küresel güçler arasında savunmaya çalıştığı eşitlikçi politikayı şöyle ifade ediyor: “Rusya ve ABD müttefiklerimizdir; Filistin konusunda çatışma içinde olduğumuz ülke hariç, diğer herkes müttefikimizdir. Bizi yargılamak isteyen devam edebilir. Bağlantısızlar Hareketi’ni canlandırmaya çalışıyoruz. Küresel gelişmelerin gidişatını gözlemliyoruz. Kutupların sayısından bağımsız olarak her birinden eşit mesafede duruyoruz. Ticari çıkarlarımız kapsayıcıdır; ancak siyasi çıkarlar ve istikrar söz konusu olduğunda kendi çıkarlarımıza, özellikle Cezayir halkının çıkarlarına öncelik veriyoruz” (Chikhaoui, 2022).

Değişen jeopolitik duruma yanıt olarak Cezayir, kısıtlanmamış ve tarafsız bir politika izlemeye meyilli görünüyor (Petropoulos, 2022). Bu alternatifi göstermek için Cezayir diplomasisi Azerbaycan başkanını, Bağlantısızlar Hareketi’nin Arap pozisyonlarını birleştirmeyi ve Filistinli grupları uzlaştırmayı amaçlayan Kasım 2022’de Cezayir’de toplanan önemli Arap zirvesine katılmaya davet etti. Başkan Tebboune, Haziran 2023’te ve sonraki ayda, iki eski dost ülke arasındaki bağlantıları geliştirmek için Moskova’yı ziyaret etti. Haziran 2024’te İtalya’nın Bari kentinde düzenlenen G7 Zirvesi sırasında ABD Başkanı Joe Biden ile özlü ve dostane bir görüş-

me gerçekleştirdi. Davet edildiği zirve, Cezayir Başkanı’na Cezayir’in küresel etkisini artırma fırsatı sağladı (Saada, 2024).

Cezayir Başbakanı, Ocak 2024’te Uganda’nın Kampala kentinde düzenlenen 19. Bağlantısızlar Zirvesi’ne katılarak Cumhurbaşkanı Tebboune adına bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında “kapsayıcılık ve şeffaflıkla karakterize edilen, sorumlulukları ve yükümlülükleri belirleyen ve herkes tarafından yasalarına ve yönetmeliklerine saygı gösterilmesini zorunlu kılan bir dünya düzeninin kurulmasında katılımcı bir katılımcı olarak birliğimizin ve stratejik duruşumuzu güçlendirmemiz” çağrısında bulundu (Cezayir Pekin Büyükelçiliği, 2024).

Cezayir diplomasisinin Bağlantısızlar Hareketi’nin takip etmesini istediği hedeflerden biri, Cezayir Dışişleri Bakanı Ahmed Attaf’ın belirttiği gibi “BM’yi yeniden şekillendirmek, çok taraflılığı rehabilite etmek ve Gazzede Siyonizmin zararlı eylemlerini sonlandırmak için diplomatik baskıyı artırmak” idi (Cezayir Pekin Büyükelçiliği, 2024). Cezayir Dışişleri Bakanı, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) ve Genel Kurul’un ilgili kararlarıyla uyumlu olarak, Bağlantısızlar Hareketi’nin Sahra halkının devredilemez ve zamanaşımına uğramayan kendi kaderini tayin hakkını destekleyen kararlı ve ilkeli duruşunu” övdü (Cezayir Pekin Büyükelçiliği, 2024). Dile getirilen endişeler yalnızca Bağlantısızlar Hareketi’nin korunması için değil, aynı zamanda bu hareketin dünyanın geleceğini şekillendirmesi için de hayati önem taşımaktadır. Amaç, BM Güvenlik Konseyi’ni genişleterek, nükleer silahların ve kitle imha silahlarının yaygın kullanımını ortadan kaldırarak ve ülkeler arasında adil düzenlemeler yoluyla ekonomik rekabeti teşvik ederek adalet ve eşitliğe dayalı küresel bir sistem kurmaktır.

Sonuç

Eski bir ABD diplomatı ve şu anda Washington'daki Wilson Uluslararası Bilim İnsanları Merkezi'nde Kamu Politikası Görevlisi olan Jorge Heine, "Küresel Güney'in önemi arttıkça, BRICS'in son genişlemesiyle gösterildiği gibi, aktif tarafsızlığın dış politika kararlarını etkilemede önemli bir faktör olarak ortaya çıktığı değişen bir paradigma" öngördü (Pardee School, 2024).

Bu bakış açısı iddialı görünüyor ve güney yarım kürenin varsayılan uyumu ve güçlenmesine dayanıyor. Ayrıca dünyanın başlıca güçlerinin düşüşünü öngörüyor. Çok taraflılığa geçiş uzun ve zorlu, küresel istikrarsızlık ve güvensizlik unsurları güçlü bir şekilde devam ediyor.

Bu belirsizliklerin ortasında, Bağlantısızlar Hareketi, Doğu ile Batı ve Kuzey ile Güney arasındaki uzlaşmayı kolaylaştırarak istikrar sağlayıcı bir etki görevi görebilir. Bunu yanı sıra, uluslararası iş birliğinin temel katalizörü olarak hizmet etme, Birleşmiş Milletler'in reformunu kolaylaştırma, daha geniş kapsamlı çok taraflılığı teşvik etme ve tek bir küresel gücün hakimiyetini önleme potansiyeline sahiptir.

Kaynakça

- Abba, A. (2023). la politique étrangère de l'Algérie : 1962-2022, Algiers: 2022.
- Algerie Presse Service (2024). Révolution de libération: il y a 70 ans, la Proclamation du 1er Novembre 1954, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.aps.dz/societe/178125-la-proclamation-du-1er-novembre-1954> adresinden alınmıştır.
- African Union. (1963). Speeches and Statements made at the first Organization of the African Unity Summit, 1 Temmuz 2024 tarihinde https://au.int/sites/default/files/speeches/38523-sp-oau-summit_may_1963_speeches.pdf adresinden alınmıştır.
- Bechiche H. (2024). Home to Africa's Guerrillas, Anti-Fascists and Liberators, *New Lines Magazine*, June 28, 2024, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://newlinesmag.com/essays/how-algeria-became-a-home-to-africas-guerrillas-anti-fascists-and-liberators/> adresinden alınmıştır.
- Benyelles, R. (2017). Dans les Arcanes du pouvoir, Algiers: Editions Barzakh.
- Berekesi Senouci.(2022). An introduction to the Algerian Diplomacy: From the Aguellids to the Hirakists, Algiers: Rafar.
- Boumedienne, H. (1977). Discours du Président. Algiers : Ministry of Information, November 14, (8), p 46.
- Bounab, Y. O. (2020). Algeria's forgotten revolutionary history, March 19, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://africasacountry.com/2020/03/algerias-forgotten-revolutionary-history> adresinden alınmıştır.
- Bouraib Mohamed. (2020).Hommage à Djelloul Malaika et Mokhtar Kerkeb : Des hommes d'exception, *Forum d'El Moudjahid*, August 17, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.elmoudjahid.dz/fr/actualite/forum-de-la-memoire-d-el-moudjahid-hommage-a-djelloul-malaika-et-mokhtar-kerkeb-des-hommes-d-exception-187097> adresinden alınmıştır.
- Charpentier, J. (1959). La reconnaissance du G. P. R. A, *Annuaire Français de Droit International*, 5, pp. 799-816, 1 Temmuz 2024 tarihinde https://www.persee.fr/doc/afdi_0066-3085_1959_num_5_1_1468 adresinden alınmıştır.
- Charte d'Alger. (1964). 1 Temmuz 2024 tarihinde https://www.axl.cefai.ulaval.ca/afrique/algerie-charte_d'alger1964.htm adresinden alınmıştır.
- Chikhaoui, A. (2022). the Non-aligned posture of Algeria's foreign policy, NESA Center, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://nesa-center.org/the-non-alignment-posture-of-algerias-foreign-policy/> adresinden alınmıştır.
- Déclaration du Congrès de Tripoli (1962), Projet Programme, June, Congrès_Tripoli.pdf.
- El-Moudjahid. (2023). La Révolution Algérienne et l'Afrique, May 30, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://elwatan-dz.com/la-revolution-algerienne-et-lafrique-ombres-africaines-dans-la-guerre-froide-suite-et-fin> adresinden alınmıştır.

- Embassy of Algeria in Beijing. (2024). Speech by the President of the Republic, Abdelmadjid Tebboune, on the occasion of the 19th NAM Summit, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://embbeijing.mfa.gov.dz/news-and-press-releases/speech-by-the-president-of-the-republic-abdelmadjid-tebboune-on-the-occasion-of-the-19th-nam-summ> adresinden alınmıştır.
- IFRI. (1980). Le Rapport de la Commission Brandt : Principaux Eléments de l'Analyse et des Recommandations, *Politique Etrangère*, Vol. 45, No2, June, pp321-337.
- Larbi Y. A. (2014). The Algerian Army Made Me a Man, *Transition*, Indiana University, Issue 116, pp.67-79.
- Lamrani, S. (2018). Soutien à l'indépendance de l'Algérie, *Le Monde International*, Octobre 18, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.temoinages.re/international/monde/soutien-a-l-independance-de-l-algerie,94099> adresinden alınmıştır.
- Le Monde (1968). Le Comité de libération de l'O.U.A. va s'efforcer de limiter les conflits entre mouvements rivaux, 1 Temmuz 2024 tarihinde https://www.lemonde.fr/archives/article/1968/07/16/le-comite-de-liberation-de-l-o-u-a-va-s-efforcer-de-limiter-les-conflits-entre-mouvements-rivaux_2499558_1819218.html adresinden alınmıştır.
- MFA of Algeria (2024). Ministère des Affaires Etrangères et de la Communauté Nationale à l'Etranger, Décolonisation, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.mfa.gov.dz/fr/foreign-policy/international-and-regional-issues/> adresinden alınmıştır.
- Millar, T.B & Miller, J.D.B. (2008). Afro-Asian disunity, Algiers, *Australian Outlook*, March 20, pp306-321, 1 Temmuz 2024 tarihinde from tandfonline.com adresinden alınmıştır.
- Modibo-Keita site. (2024). Soutien aux mouvements de libération nationale, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://modibo-keita.site/soutien-aux-mouvements-de-liberation-nationale/> adresinden alınmıştır.
- Nelson Mandela Foundation. (2012).; Nelson Mandela's military training, November 12, 1 Temmuz 2024 tarihinde nelsonmandela.org adresinden alınmıştır.
- Pardee School (2024), Heine's Vision for 2024: Active Non-Alignment in a Shifting Global Landscape, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.bu.edu/pardeeschool/2024/01/05/heines-vision-for-2024-active-non-alignment-in-a-shifting-global-landscape/> adresinden alınmıştır.
- Perspective (1973). Tenue d'une conférence des pays non-alignés à Alger, September, 1 Temmuz 2024 tarihinde https://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMEve/519Perspective_Monde adresinden alınmıştır.
- Petropoulos, Vasilis. (2022). Algeria's foreign policy facing a crossroads, *The Washington Institute*, August 9, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/algerias-foreign-policy-facing-crossroads> adresinden alınmıştır.
- Quotidien du Peuple (1955). April 20-21, 1 Temmuz 2024 tarihinde <http://cpc.people.com.cn/GB/60112/758474/7594/5183816.html> adresinden alınmıştır.
- Rubinstein, Z. A. (1970). *Yugoslavia and the Non-aligned World*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Saada, H. (2024). G7 Summit: President Tebboune Elevates Algeria's Global Influence, Dzair-Tube, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.dzair-tube.dz/en/g7-summit-president-tebboune-elevates-algerias-global-influence/> adresinden alınmıştır.
- The United Nations and Decolonization. (2024). 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.un.org/dppa/decolonization/en/about#:~:text=1960,a%20right%20to%20self%2> adresinden alınmıştır.
- Time (1974). *Middle East: Guns and Olive Branches*, November 25, 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://time.com/archive/6876163/middle-east-guns-and-olive-branches/> adresinden alınmıştır.